

RAPPORT

över
Arkeologisk undersökning av RAÄ 565, boplatsvall,
Umeå sn och kn, Västerbottens län.

VÄSTERBOTTENS
MUSEUM

BERIT ANDERSSON
November 2001

Rapport över arkeologisk undersökning av RAÄ 565, Umeå sn. & kn, Västerbottens län.

Bakgrund

I projekten med inriktning på skoglig kulturhistoria har en mängd olika forn- och kulturlämningar påträffats under åren. Vid denna typ av inventering påträffas även en mängd lämningar som det finns bristfällig kunskap om. En lämning av denna art (RAÄ 565, Umeå sn) påträffades i samband med utredningen inför Botniabanan. Lämningen var först bedömd som kolningsgrop, men vid referensgruppens besök gjordes bedömningen att lämningen var en boplatsvall. I samband med undersökningarna inför Botniabanan i Ångermanland undersöktes en boplatsvall som visade sig vara rester efter en liggmila. Som ett led i kompetensutvecklingen för de arkeologer som arbetar inom de skogliga projekten valdes RAÄ 565, Umeå sn ut för arkeologisk undersökning i syfte att, om möjligt, avgöra lämningens uppkomst.

Områdesbeskrivning

Området ligger öster om gamla kustlandsvägen, norr om Trekäringmyran, med i huvudsak sandmark ca 35 – 45 m över dagens havsnivå. I området påträffades ett flertal kolbottnar, både efter liggmilor och resmilor, samt boplatsgropar och härdar. Den undersökta fornlämningen RAÄ 565, Umeå sn är belägen i sandig mark på en mindre strandvall. Stora delar av området utgörs idag av hygge och uppväxande tallskog.

Anläggningsbeskrivning

Boplatsvall, 4 x 1,5m (ONO-VSV) och 0,2 m djup med rektangulärt bottenplan 3 x 0,5 m (ONO-VSV) omgiven av vall 1,5 m bred och 0,1 m hög. Vid provstick framkommer dubbla markytor i vallen med mycket kol i översta blekjordslagret. I botten av gropen framkommer tjockt med kol och sot. Beväxt med 15 tallplantor. Gropens mitt har koordinaten 1715788/7075815.

Syfte

Syftet med undersökningen var att utröna huruvida lämningen var rester efter en förhistorisk bostad, rester efter en liggmila eller en kolningsgrop.

Metod

Anläggningen karterades och avvägdes. Två koordinatpunkter inom anläggningen inmättes i rikets nät med GPS. Vidare avvägdes anläggningen i förhållande till en polygonpunkt i närheten. Därefter avtorvades ett 5 meter långt och 1 meter brett schakt genom gropen och den norra vallen. Schaktet grävdes till ca 0,5 meters djup. Allt material sållades genom 4 mm sållduk. I schaktets profil syntes en mörkfärgning med inslag av kol, med rödbränd sand i ytterkanterna. För att avgöra denna mörkfärgnings spridning i plan sondades anläggningen med 0,5 meters mellanrum och mörkfärgningens spridning noterades på planritningen. Utifrån denna spridning togs ytterligare ett mindre schakt upp. Det 1,5 x 0,5 meter stora schaktet ligger i gropens östra ände. Anläggningen har dokumenterats genom plan- och profilitritningar samt genom fotografier. Kol från profilen insamlades för C 14 analys. Efter slutförd undersökning återställdes anläggningen.

Resultat

I de båda profilerna var en ca 2 meter bred och 0,2 meter tjock mörkfärgning med inslag av kol. I området mellan den mörkfärgade sanden och den ljusa, naturliga sanden fanns en lins med rödbränd sand. I mörkfärgningens norra del kunde tre cirkelformade färgningar skönjas. I profilen genom den norra vällen syns ett ursprungligt blekjordslager vilket överlagras av gul sand med inslag av sot och det är även inslag av sot i det översta blekjordslaget. I det mindre schaktet framkom ett tydligt hörn av mörkfärgad sand med inslag av kol på 0,2 meters djup. I kanten mellan det mörkfärgade området och den ljusare sanden är rödbränd sand. Genom att sonda i anläggningen och markera var ett mörkfärgat skikt förekommer kan det mörkfärgade områdets utsträckning bedömas vara ca 4,3 x 1,4 meter stort med NO-SV-lig riktning. Det kolprov som insändes till analys gav värdet 1460 e. Kr. (Beta-162109). En kalibrering av värdet med 1 Sigma ger en större spännvidd på dateringen, från 1440-1510 och från 1600-1620. Enligt kalibreringskurvan verkar den äldre dateringen mera sannolik.

Diskussion

Trots att endast en mindre del av anläggningen undersöktes vid detta tillfälle kan ändå vissa slutsatser dras. Avsaknaden av boplat fynd såsom skärvsten, brända ben eller avslag gör att anläggningen sannolikt inte är att betrakta som en boplatvall. Detta stöds även av den ¹⁴C datering som utförts. Det mörkfärgade lagret som har inslag av kol och sot gör det troligare att det rör sig om någon form av kolningsgrop eller nedgrävd liggmila. De cirkelformade färgningar som kunde ses i profilen kan vara rester av stockar vilka i så fall var lagda i gropens längdriktning. Det distinkta hörnet i det mindre schaktet tyder på en rektangulär nedgrävning. I det mindre schaktet kunde även kolbitar som var lagda tvärs över anläggningens längdriktning iaktas. Enligt Riksantikvarieämbetets Fälthandbok (version 1999) så är kolningsgropar lämningar efter framställning av träkol i grävd grop, denna grop kan vara rund, oval, kvadratisk eller rektangulär. Den sistnämnda formen stämmer in på den undersökta anläggningen. Kolningsgropar förutsätts, enligt Riksantikvarieämbetets definition, höra samman med järnframställning i form av blästbruk eller med det tidiga bergsbruket. Antalet kolningsgropar i Norrland är ännu relativt få och deras koppling till järnframställning är inte helt klarlagd. Den undersökta anläggningen är nedgrävd ca 0,2 m och i den bemärkelsen en grop, en fråga som inställer sig är hur en liggmila som återanvänts kan se ut. Vissa liggmilor som registrerats under senare år har bestått av en vall som omger en svag nedgrävning, de har dock varit betydligt större till ytan. I ”Handbok för kolare” (Lindman 1941) finns instruktioner om hur man anlägger liggmilor och där nämns ingenting om att de skall grävas ner. Vid förundersökningarna inför Botniabanan i Västernorrland har en anläggning som tolkats som en liggmila grävts ut (Lindqvist & Eriksson 1998:48) och daterats till 1290 e. Kr. Botten på denna liggmila återfanns på ca 1 meters djup vilket innebär att den bör ha varit nedgrävd. Troligen hade denna liggmila ursprungligen registrerats som en hyddbotten i MKB-utredningen. Ytterligare ett exempel på att kolningsgropar/ liggmilor kan vara felklassificerade kommer från Taberg där ett flertal skyttevärn har undersökts och visat sig vara kolningsgropar (Nordman A-M 1992).

Sammanfattningsvis kan man säga att den genomförda undersökningen har uteslutit anläggningen som boplatvall och att den sannolikt är rester efter någon form av kolframställning. Om det är i form av en liggmila som varit nedgrävd eller i en kolningsgrop är svårt att avgöra i dagsläget. De olika exemplen visar att kolningsgropar och liggmilor kan vara felklassificerade. En av arkeologerna som deltog i denna undersökning har sett liknande lämningar i Norrbotten, i närheten av Kengis bruk, som registrerats som boplatvallar. Med resultatet av denna undersökning i bakhuvudet måste man kanske omvärdera vissa tidigare klassificeringar av fornlämningar.

Administrativa uppgifter

Objekt: RAÄ 565, Umeå sn

Vbm dnr: 339/01

Lst dnr: 220-10090-2001

Ekonomisk karta: 20K 5d

Fastighet: Stöcke 9:12

Dagsverken i fält: 8

Personal: Berit Andersson, Tommy Bergström, Jenny Ellert, Sten Gardeström, Dan Kresa, Sissel Mikkelsen samt Erik Sandén som fältarbetsledare, alla arkeologer inom projekten "Kulturarvet i skog och bygd" samt "Skoglig Kulturhistoria". Från Riksantikvarieämbetet deltog Anette Färjare.

Dagsverken rapport: 1

Undersökningsperiod: 2001-09-06

Koordinatsystem: Rikets nät

Litteratur:

Lindqvist, A-K & Eriksson, L 1998. Arkeologisk förundersökning, Botniabanan. Delsträcka Svartby - Lill-Mosjön, norra Ångermanland. Angaria 1998:1

Lindman K. 1941. Handbok i kolning. Bodafors.

Nordman A-M 1992. "Skyttevärnen" var medeltida kolningsgropar. Populär arkeologi 1992/3:26-27.

Mr. Dan Kresa

Report Date: 1/10/02

Vasterbottens Museum

Material Received: 11/26/01

Sample Data 13C/12C	Measured Conventional	Radiocarbon Age
Ratio		Radiocarbon Age(*)
Beta - 162106 -25.0* o/oo	220 +/- 60 BP 220 +/- 60* BP	
SAMPLE : KRESAA1PACKN		
ANALYSIS : Radiometric-Standard delivery		
MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid		
2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 1520 to 1590 (Cal BP 430 to 360) AND Cal AD 1620 to 1710 (Cal BP 330 to 240)		
Cal AD 1910 to 1950 (Cal BP 40 to 0)		
Cal AD 1720 to 1880 (Cal BP 230 to 70) AND		
<hr/>		
Beta - 162107 -26.3 o/oo	400 +/- 40 BP 380 +/- 40 BP	
SAMPLE : KRESAA1STOLP		
ANALYSIS : AMS-Standard delivery		
MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid		
2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 1440 to 1640 (Cal BP 510 to 310)		
<hr/>		
Beta - 162108 -25.0* o/oo	4780 +/- 70 BP 4780 +/- 70* BP	
SAMPLE : KRESAA2PACKN		
ANALYSIS : Radiometric-Standard delivery		
MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid		
2 SIGMA CALIBRATION : Cal BC 3680 to 3480 (Cal BP 5640 to 5440) AND Cal BC 3470 to 3370 (Cal BP 5420 to 5320)		
<hr/>		
Beta - 162109 -25.0* o/oo	400 +/- 50 BP 400 +/- 50* BP	
SAMPLE : RAA565UMEASN		
ANALYSIS : Radiometric-Standard delivery (with extended counting)		
MATERIAL/PRETREATMENT : (charred material): acid/alkali/acid		
2 SIGMA CALIBRATION : Cal AD 1420 to 1640 (Cal BP 530 to 310)		

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: est. C13/C12=-25;lab. mult=1)

Laboratory number: **Beta-162109**

Conventional radiocarbon age¹: **400±50 BP**

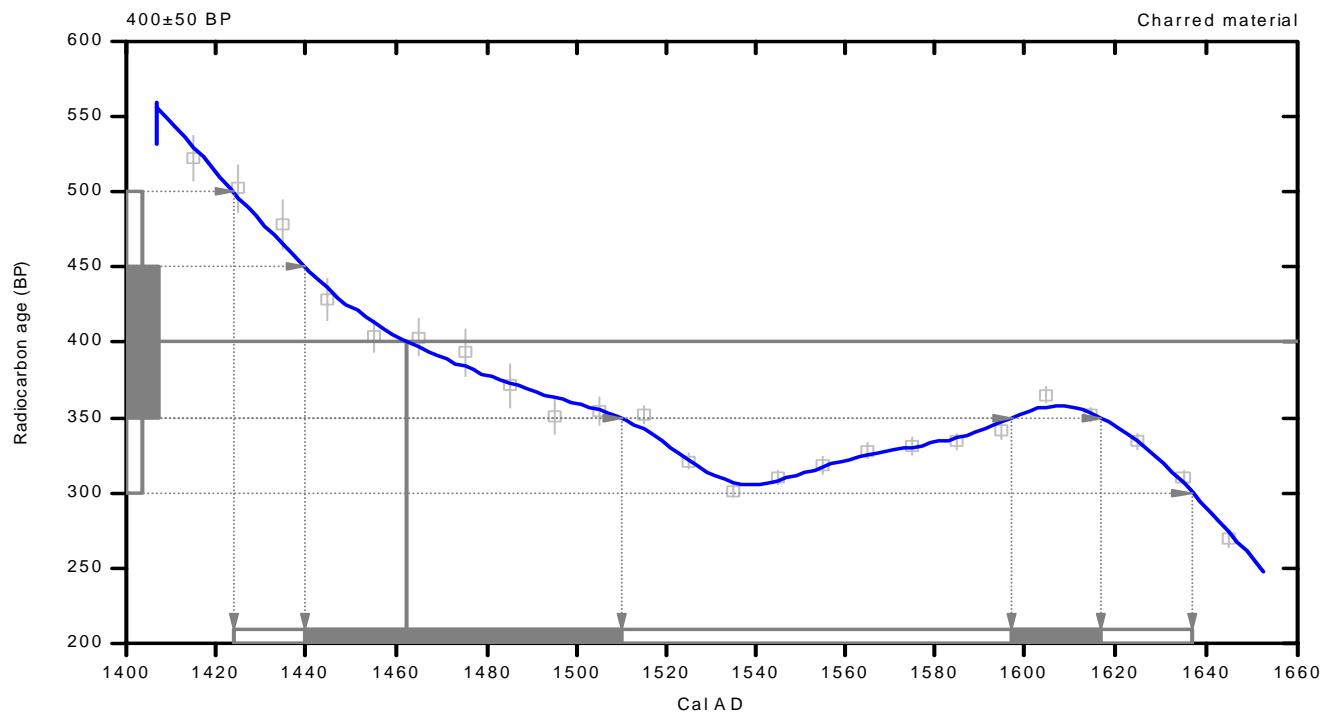
2 Sigma calibrated result: Cal AD 1420 to 1640 (Cal BP 530 to 310)
(95% probability)

¹ C13/C12 ratio estimated

Intercept data

Intercept of radiocarbon age
with calibration curve: Cal AD 1460 (Cal BP 490)

1 Sigma calibrated results: Cal AD 1440 to 1510 (Cal BP 510 to 440) and
(68% probability) Cal AD 1600 to 1620 (Cal BP 350 to 330)

References:

Database used

Calibration Database

Editorial Comment

Stuiver, M., van der Plicht, H., 1998, *Radiocarbon* 40(3), pxii-xiii

INTCAL98 Radiocarbon Age Calibration

Stuiver, M., et. al., 1998, *Radiocarbon* 40(3), p1041-1083

Mathematics

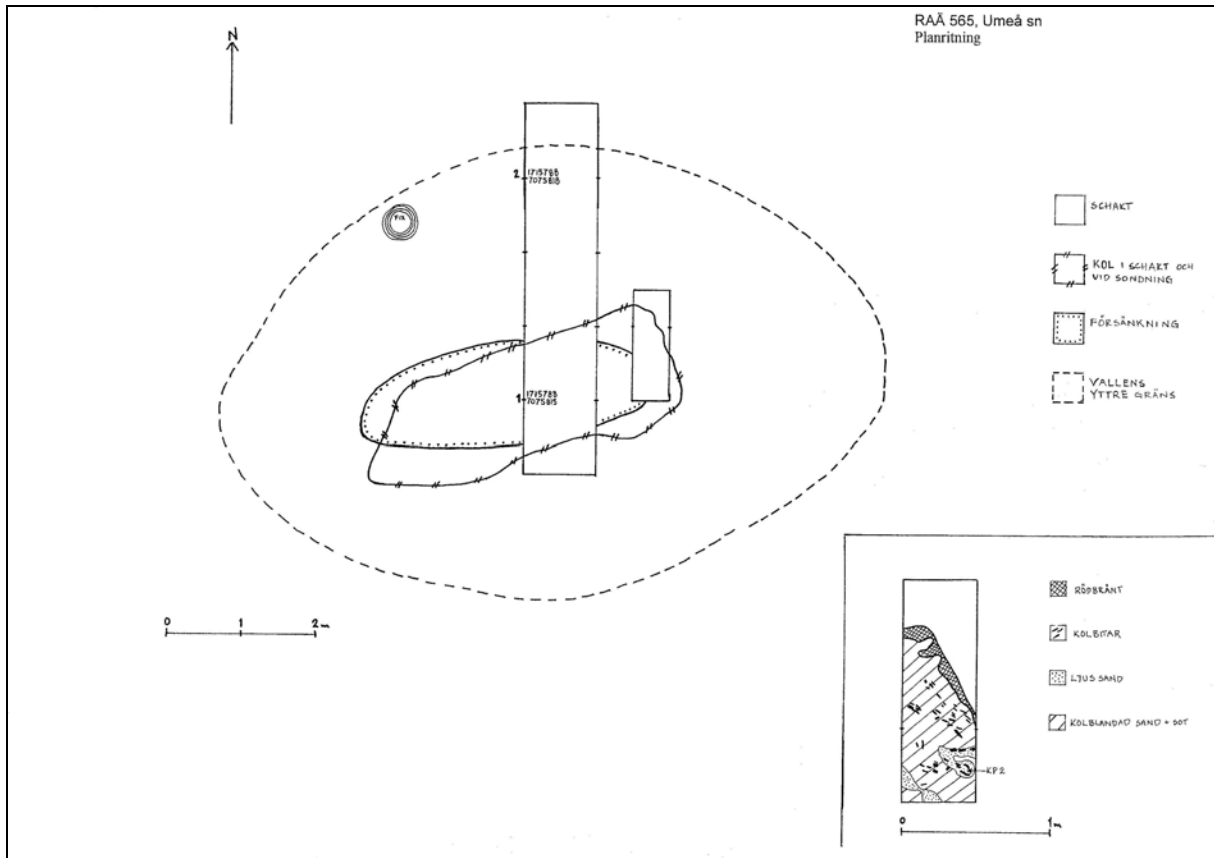
A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates

Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, *Radiocarbon* 35(2), p317-322

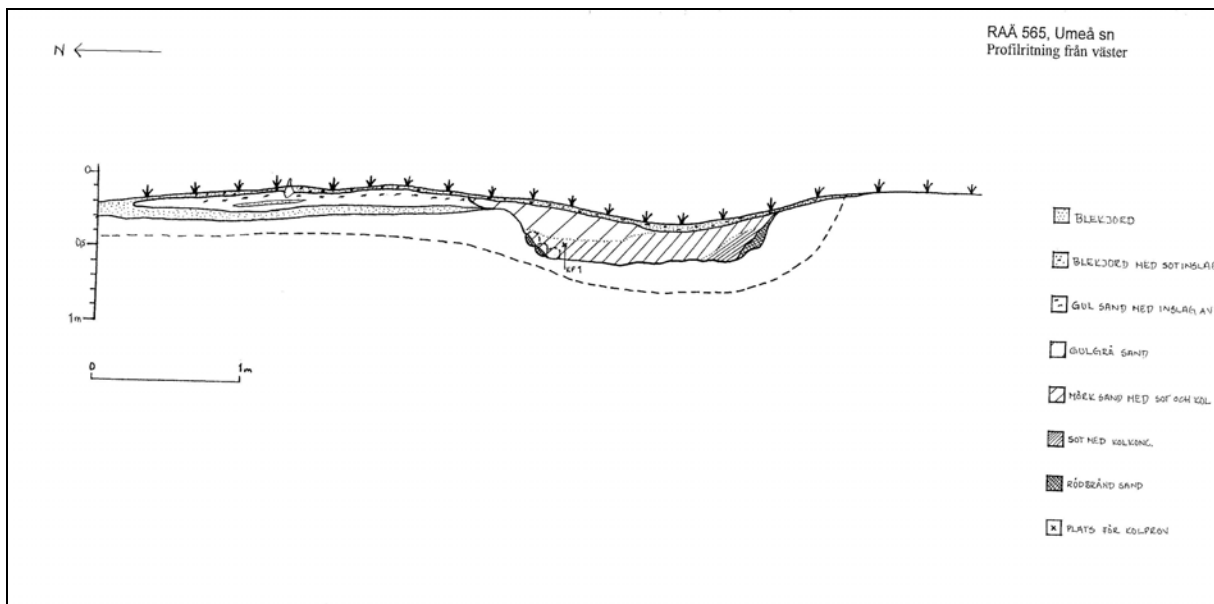
Beta Analytic Inc.

4985 SW 74 Court, Miami, Florida 33155 USA • Tel: (305) 667 5167 • Fax: (305) 663 0964 • E-Mail: beta@radiocarbon.com

Bilaga 1. Plan och profilritningar.

Planritning över RAÄ 565 Umeå sn med vallen och svackna markerade samt det tvärgående schaktet och kolskiktets utbredning. Infällt i nedre högra hörnet är en detaljritning av det mindre högra schaktet.

Profilritning av RAÄ 565 Umeå sn med det kolfärgade området samt de troliga stockarna i N.